

Waarom kreeg ZonMw de Meester Kackadorisprijs?

R.A.P. Koene en F.S.A.M. van Dam

Dit artikel verschijnt met vertraging. Wij hadden verwacht het al in februari te kunnen publiceren in *Mediator*, het huisorgaan van ZonMw, niet alleen met het doel een meer gedetailleerde argumentatie te geven dan in het jury-rapport mogelijk was, maar ook om onze overwegingen bekend te maken aan zo veel mogelijk wetenschappers in Nederland. Deze opzet is helaas mislukt doordat ZonMw het artikel uiteindelijk afwees voor publicatie. Gelukkig is de inhoud nog steeds actueel. Hoe die afwijzing door ZonMw tot stand kwam, staat in het commentaar in de appendix bij dit artikel.

De Vereniging tegen de Kwakzalverij reikt ieder jaar een prijs uit voor een persoon of instelling die in het voorafgaande jaar de kwakzalverij in Nederland het meest bevordert heeft. In 2006 was ZonMw de winnaar van deze 'poedelprijs'. Hoe het kan dat een gerenommeerd instituut als ZonMw een prijs voor bevorderen van kwakzalverij krijgt wordt hieronder uiteengezet.

In november 2004 verscheen er een rapport getiteld, *Onderzoek op het gebied van Complementaire Behandelwijzen: stand van zaken en een plan van aanpak*. Dit rapport werd opgesteld door een voorbereidingscommissie Onderzoek Complementaire Behandelwijzen (OCB) onder auspiciën van ZonMw en in opdracht van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS). Het rapport is een uitvloeisel van een tweetal overheidscommissies, de Commissie Muntendam en de Gezondheidsraad uit 1993, die onderzoek naar alternatieve behandelwijzen respectievelijk wenselijk en mogelijk achtten.

Drie van de zes leden van de commissie die het ZonMw rapport uit 2004 opstelde, waren uit het alternatieve circuit afkomstig, een natuurarts, een homeopaat en een acupuncturist. De commissie bestond verder uit twee epidemiologen en een klinisch psycholoog. Opvallend was het ontbreken van enigerlei inbreng uit de klinisch-specialistische disciplines. ZonMw zegt dat de commissie zo is samengesteld om draagvlak te creëren onder alternatieve behandeldeelaars. Blijkbaar hebben politieke argumenten hier geprevaleerd boven de wetenschappelijke. Wij menen te weten dat NWO de leiding van ZonMw destijds geweest heeft op de onevenwichtige samenstelling van deze commissie. Het is opmerkelijk dat de leiding van ZonMw zich daarvan niets heeft aangetrokken. Het rapport geeft een kritiekloze opsomming

van de activiteiten op het terrein van de alternatieve behandelwijzen in binnen- en buitenland. Zo staat nergens het echech van het *National Center for Complementary and Alternative Medicine* (NCCAM) in de Verenigde Staten dat namelijk na tien jaar onderzoek en 500 miljoen dollar niet één studie heeft geproduceerd waaruit blijkt dat een van de alternatieve behandelwijzen veilig of zinvol is.¹ Dit soort omissies is ongehoord voor een rapport van een wetenschappelijke organisatie als ZonMw. Het controversiële beleid van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) waarin bijvoorbeeld de homeopathie warm wordt aanbevolen, wordt kritiekloos beschreven. Het rapport is verder doorspekt met vage kwakzalversterminologie, zoals 'holistische benadering', 'geneesmiddelenbeeld', 'kleurentherapie', 'autonomie van patiënten', 'geïndividualiseerde behandelingen'. De literatuuroverzichten zijn grotendeels van de hand van de drie alternatieve leden uit de commissie en vallen, zoals blijkt uit een voetnoot, niet onder verantwoordelijkheid van de commissie. Het hoeft dan ook niemand te verbazen dat dit 'literatuuroverzicht' bestaat uit een selectieve bloemlezing van positieve onderzoeksresultaten. De epidemiologen in de commissie hebben dit zonder meer laten passeren.

In het rapport wordt een voorstel gedaan om het wetenschappelijk onderzoek naar alternatieve behandelwijzen uit het slop te halen door alternatieve artsen middels een cursus van 'minimaal 12 bijeenkomsten van een halve dag' op te leiden tot wetenschappelijk onderzoeker. Na het voltooien van de cursus - medio december 2006 - zouden de alternatieve artsen zelf in staat moeten zijn, nadat ze eerst pilotstudies hebben verricht, om subsidies binnen te halen in het reguliere medische circuit. Door het ministerie van VWS is voor dit traject € 190.000

ter beschikking gesteld aan ZonMw. In 2006 hebben vijf acupuncturisten, vijf homeopaten en vijf natuurartsen de stoomcursus wetenschappelijk onderzoeker afgerond op het onderzoeksinstituut EMGO van de VU. Wij kunnen ons voorstellen dat alternatieve artsen denken dat je wel in twaalf dagen tot onderzoeker kunt worden opgeleid, immers veel alternatieve cursussen duren ook niet veel langer. Maar dat ZonMw ook deze mening is toegedaan geeft te denken. ZonMw is een belangrijke instelling die onder meer als haar missie heeft het stimuleren en financieren van onderzoek op het gebied van gezondheidszorg. Hoe serieus moet je ZonMw nog nemen als de beleidsmakers daar kennelijk denken dat men alternatief werkende artsen in een vloek en een zucht kan scholen in de methodologie van wetenschappelijk onderzoek? Die twaalf dagen zullen zelfs te kort zijn om alle foute ideeën uit hun alternatieve hoofden te verwijderen. Hoe kijkt ZonMw eigenlijk aan tegen de onderzoeksscholen die vrijwel allemaal een curriculum van drie tot vier jaar hebben en waarbij onderzoekers via een promotie moeten laten zien dat zij in staat zijn tot het zelfstandig verrichten van onderzoek? Vindt ZonMw dat eigenlijk een beetje overdreven omdat het ook in twaalf dagen kan? Denkt ZonMw werkelijk dat de alternatieve artsen bij te scholen zijn als hun vertegenwoordigers in de ZonMw commissie al op voorhand in het ZonMw rapport te kennen hebben gegeven dat de gangbare methodologie die geldt voor regulier klinisch onderzoek, niet zonder meer toegepast kan worden op de 'complementaire' behandelwijzen? Of zoals de natuurarts het formuleert in bovengenoemd rapport: 'De studies naar natuurgeneeskundige methodes kunnen echter alleen verricht worden door natuurartsen, die in het algemeen werken vanuit de ervaring (Duits: *Erfahrungsheilkunde*). ZonMw stelt dat er nog veel complementaire behandelwijzen zijn die nader wetenschappelijk onderzoek vergen. Het is ZonMw kennelijk ontgaan dat in gerenommeerde wetenschappelijke tijdschriften bij herhaling oproepen verschijnen om nu eindelijk eens te stoppen met het verspillen van onderzoeksgeld aan behandelwijzen die gebaseerd zijn op absurde hypothesen en waarvan in veel deugdelijke studies de effectiviteit nooit is aangetoond. Wat denkt ZonMw met onderzoeken door een aantal slecht opgeleide onderzoekers hieraan te kunnen toevoegen? De cursus die werd gegeven door prof. Lex Bouter, epidemioloog en huidige rector magnificus van de VU, kostte € 35.000 en moest resulteren in voorstellen voor pilotstudies die vervolgens door ZonMw

beoordeeld zullen worden op kwaliteit. Als die beoordeling door de bovengenoemde commissie wordt gedaan, dan is de uitkomst gemakkelijk te voorspellen.

Het meest heeft de Vereniging tegen de Kwakzalverij zich verbaasd over het feit dat het rapport uit 2004 over een dergelijk controversieel onderwerp zo geluidloos geaccepteerd is. Kennelijk heeft niemand hier serieus naar gekeken, want hoe is het anders te verklaren dat er geen wetenschappers zijn opgestaan om een luid protest te laten klinken?

In zijn reactie op de toekenning van de Kackadorisprijs zei Henk Smid, directeur ZonMw, onder andere nog het volgende: 'Als interventies deugdelijk onderzocht zijn en niet blijken te werken, moeten wij bereid zijn deze uit ons arsenaal te schrappen. Hierin moeten we duidelijk en strikt zijn'....² In het licht van de boven besproken oproep in de wetenschappelijke wereld om te stoppen met zinloos onderzoek lijkt het er nu meer op dat ZonMw het wiel opnieuw wil gaan uitvinden.

Met het rapport *Onderzoek op het gebied van Complementaire Behandelwijzen: stand van zaken en een plan van aanpak*, de subsidie van € 190.000 en de wetenschappelijke spoedcursus voor alternatieve artsen, heeft ZonMw de kwakzalverij in Nederland op ongekennde wijze gelegitimeerd en daarmee de Meester Kackadorisprijs dubbel en dwars verdiend.

Appendix • De uitreiking van de meester Kackadorisprijs 2006 aan een instituut als ZonMw, dat een centrale rol speelt in de verdeling van overheidsgeld voor het medisch wetenschappelijk onderzoek, was een ingrijpende actie die veel vragen zou oproepen. In een gesprek met ZonMw directeur Henk Smid na afloop van de uitreiking hadden wij daarom voorgesteld een meer gedetailleerde motivering dan tijdens de uitreiking mogelijk was in de vorm van een artikel te schrijven voor *Mediator*, het huisorgaan van ZonMw. Smid vond dit een goed idee, maar voegde daar meteen aan toe dat ZonMw daarop dan een reactie zou schrijven. Een wetenschappelijk pro-contra discussie in die vorm leek ook ons aantrekkelijk.

Medio december stuurden wij ons artikel aan de redactie. Hoofdredacteur Pieter van Megchelen bevestigde ons de ontvangst van het zijns inziens heldere artikel, maar liet ons een week later weten dat hij het niet als zodanig wilde publiceren. Hij wilde het als basis gebruiken voor één artikel, waarin de standpunten van de VtdK, ZonMw en eventueel derden zouden worden samengevat. Dit artikel zou dan in het februari-

nummer kunnen verschijnen. Wij antwoordden dat wij een sterke voorkeur hadden voor twee artikelen conform onze oorspronkelijke afspraak met Henk Smid. Van Megchelen reageerde daarop met het bericht dat er klaarblijkelijk een misverstand bestond. Voor twee artikelen in *Mediator* over dit onderwerp was er geen ruimte. Jammer, vonden wij, maar we wilden dan toch in ieder geval graag de redactioneel bewerkte versie vóór publicatie beoordelen. Het was inmiddels eind december. Wij hoorden daarna niets meer tot begin februari. Toen kwam Van Megchelen met een heel nieuw voorstel: een debat met Henk Smid waarvan in *Mediator* verslag zou worden gedaan. Dit vonden wij geen goed alternatief en wij drongen er bij Van Megchelen opnieuw op aan ons artikel als zodanig te publiceren. In een telefoongesprek beloofde hij ons daarover nog eens te willen nadenken. Opnieuw bleef het daarna stil en wij gingen er daarom heel optimistisch vanuit dat het artikel in het maantnummer zou verschijnen. Dat bleek niet het geval. Wij informeerden naar de stand van zaken en medio april kregen wij het antwoord: er was geen ruimte voor een volledig artikel. ZonMw was bezig met de beoordeling en selectie van de pi-

lotstudies die in het kader van het programma Alternatieve Behandelwijzen waren ingediend en stelde nu voor om een interview met ons en Henk Smid te organiseren, zodra de selectie van de pilotstudies bekend zou zijn. Wij hebben die uitnodiging geaccepteerd. Inmiddels heeft ZonMw drie pilotstudies goedgekeurd. In alle drie projecten levert de VU middels het EMGO de methodologische ondersteuning. De samenvattingen van deze projecten zijn te vinden op de website van ZonMw (<http://www.zonmw.nl/nl/home/nieuws/april-2007/onderzoek-complementaire-behandelwijzen.html>). Lees en huiver. Wij hebben de volledige onderzoekplannen en het oordeel van de referenten, van ZonMw ter inzage gekregen. Overigens is er per voorstel maar sprake van een referent. Wij zullen er zeker nog aandacht aan besteden. Maar een ding is al zeker, ook voor 2007 blijft ZonMw een kandidaat voor de Meester Kackadorisprijs. ●

Verwijzingen

- 1 National Council Against Health Fraud News Release, January 5, 2005
- 2 Mercx M. ZonMw aanvaardt kwakzalverprijs niet. *Mediator* 2006;17:12-13

● Kort ●

Alle sprekers namen het Einddoel van de Kosmos op de schep

vervolg van pagina 10

tafelkleed omslaan en zich dan prinses wanen. Dit 'net echt' doen gaat heel ver. Men is gek op elektronische apparaten (de BICOM-2000), wijzertjes die uitslaan, grafieken natuurlijk en het woord 'wetenschappelijk'. En net als bij het spelende prinsesje in haar tafelkleed is er ook hier geen enkele verbinding met de werkelijkheid.

Je vraagt je met enige gêne af, waarom men zichzelf afscheept met zo'n lullige imitatie van wetenschappelijk denken terwijl het echte spul overal verkrijgbaar is. Ik denk dat dit voortkomt uit onbegrip over de aard van oorspronkelijk wetenschappelijk onderzoek. Men lijkt niet te beseffen dat daar een talent voor nodig is, dat slechts weinigen is gegeven. Daar komt nog bij dat één aspect van de analyse van de wereld om ons heen, quantumfysica, voor de meesten van ons ontoegankelijk is omdat we wiskundig te beperkt zijn. In plaats van zich nederig buiten dit domein op te stellen, stor-

men deze kwakdenkers er gewoon binnen en gaan zitten fröbelen met het woordje 'quantum'. Het resultaat is als een Bachfuga verpapt tot draaimolenmuziek, goedkope troep eigenlijk. Kwestie van smaak? Maar dan wel smaak waarover valt te twisten.

Hoe verklaren we dat miljoenen klanten zich deze onzin laten aanleunen? Ten eerste is het voor een leek niet zo eenvoudig om een ecg-apparaat te onderscheiden van de BICOM-2000. Daarnaast denk ik dat de hier gedroomde kosmische samenhang een aantrekkelijke noodlotsbezweering inhoudt, die terecht ontbreekt in de wetenschappelijke analyse van gebeurtenissen in ons lichaam. Terecht, want het noodlot valt helemaal niet te bezweren.

Maar wie wil daar aan? ●

Bert Keizer

Dit stuk verscheen eerder in *Trouw* op 21 april 2007